

**Aanbeveling CM/Rec(2014)6
van het Comité van Ministers aan de lidstaten
inzake een Gids over de mensenrechten van internetgebruikers**

*(Aangenomen door het Comité van Ministers op 16 april 2014
tijdens de 1197e vergadering van de afgevaardigden van de ministers)*

1. De lidstaten van de Raad van Europa hebben de plicht de mensenrechten en fundamentele vrijheden die zijn vastgelegd in het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens (ETS nr. 5, EVRM) te waarborgen voor iedereen die onder hun rechtsmacht valt. Deze verplichting geldt eveneens in het kader van internetgebruik. Ook andere verdragen en instrumenten van de Raad van Europa die betrekking hebben op de bescherming van het recht op vrijheid van meningsuiting, toegang tot informatie, het recht op vrijheid van vergadering, bescherming tegen cybercriminaliteit en van het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer en de bescherming van persoonsgegevens zijn hierop van toepassing.
2. De verplichtingen van de staten om de mensenrechten te eerbiedigen, te beschermen en te bevorderen omvatten ook het toezicht op particuliere ondernemingen. Mensenrechten, die universeel en ondeelbaar zijn, en de daarmee verband houdende normen, hebben daarbij voorrang boven de algemene voorwaarden die actoren in de particuliere sector opleggen aan internetgebruikers.
3. Het internet is belangrijk voor de publieke dienstverlening. Mensen, gemeenschappen, overheden en private partijen vertrouwen op internet voor hun activiteiten en mogen verwachten dat internetdiensten zonder onderscheid worden geleverd en toegankelijk, betaalbaar, veilig, betrouwbaar en ononderbroken zijn. Daarnaast mag niemand worden blootgesteld aan wederrechtelijke, onnodige of onevenredige inmenging in de uitoefening van zijn mensenrechten en fundamentele vrijheden wanneer hij gebruikmaakt van internet.
4. Gebruikers moeten ondersteund worden bij het begrijpen en daadwerkelijk uitoefenen van hun mensenrechten op internet zodra hun rechten en vrijheden worden ingeperkt of de uitvoering ervan wordt belemmerd. Tot deze ondersteuning behoort ook advies over toegang tot doeltreffende rechtsmiddelen. Gezien de mogelijkheden die internet biedt voor transparantie bij en het afleggen van verantwoording door de overheid, moeten gebruikers internet kunnen gebruiken om aan het democratisch bestel deel te nemen.
5. Om te waarborgen dat bestaande mensenrechten en fundamentele vrijheden in gelijke mate zowel off- als online gelden doet het Comité van Ministers ingevolge de bepalingen van artikel 15.b van het Statuut van de Raad van Europa de lidstaten de aanbeveling dat zij:
 - 5.1. de Gids over de mensenrechten van internetgebruikers, zoals opgenomen in de bijlage, actief promoten onder burgers, overheidsdiensten en actoren uit de particuliere sector en specifieke maatregelen treffen voor de toepassing ervan om gebruikers in staat te stellen hun mensenrechten en fundamentele vrijheden volledig uit te oefenen wanneer zij online zijn;
 - 5.2. beperkingen ten aanzien van de uitoefening van rechten en vrijheden op internet evalueren, regelmatig toetsen en, naargelang van toepassing, opheffen, met name wanneer deze niet in overeenstemming zijn met het Verdrag in het licht van de relevante jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Beperkingen moeten bij wet zijn voorgeschreven, noodzakelijk zijn voor een in een democratische maatschappij legitiem doel en proportioneel zijn ten opzichte van het beoogde doel;
 - 5.3. waarborgen dat internetgebruikers toegang hebben tot doeltreffende rechtsmiddelen wanneer hun rechten en vrijheden worden ingeperkt of wanneer zij van mening zijn dat hun rechten zijn geschonden. De coördinatie en samenwerking tussen relevante instituten, entiteiten en gemeenschappen moet daartoe verbeterd worden. Ook de betrokkenheid en effectieve samenwerking met actoren uit de particuliere sector en maatschappelijke organisaties zijn daarvoor noodzakelijk. Afhankelijk van de nationale context kunnen hieronder mechanismen om verhaal te halen worden verstaan, bijvoorbeeld via autoriteiten voor gegevensbescherming, nationale mensenrechteninstituten (zoals de ombudsman), gerechtelijke procedures en hotlines;

5.4. afstemming met andere staten en niet-statelijke actoren binnen en buiten de Raad van Europa bevorderen met betrekking tot de normen en procedures die gelden voor de bescherming van mensenrechten en fundamentele vrijheden op internet;

5.5. de particuliere sector aanmoedigen werkelijk de dialoog aan te gaan met de relevante overheden en het maatschappelijk middenveld bij het nemen van hun maatschappelijke verantwoordelijkheid, met name qua transparantie en verantwoording, in lijn met de *Guiding Principles on Business and Human Rights: implementing the United Nations' Protect, Respect and Remedy' Framework* (beleidslijnen voor bedrijven en mensenrechten van de Verenigde Naties ter implementatie van het Protect, Respect and Remedy-framework van de VN). Ook de particuliere sector moet worden aangemoedigd bij te dragen aan de verspreiding van de gids;

5.6. het maatschappelijk middenveld aanmoedigen de verspreiding en toepassing van de gids te ondersteunen zodat deze een effectief hulpmiddel voor internetgebruikers wordt.

Bijlage bij Aanbeveling CM/Rec(2014)6

Inleiding

1. In deze gids kunt u als internetgebruiker lezen wat uw mensenrechten zijn wanneer u online gaat, hoe hier soms beperkingen aan worden gesteld en wat u daartegen kunt doen. Mensenrechten en fundamentele vrijheden gelden online net zo goed als offline. Dat houdt ook in dat u de rechten en vrijheden van andere internetgebruikers moet respecteren. In deze gids krijgt u informatie over wat rechten en vrijheden in de praktijk op internet betekenen, hoe u van deze rechten gebruikmaakt en hoe u uw recht kunt halen. Het document is in ontwikkeling en zal regelmatig worden geactualiseerd.

2. Deze gids is gebaseerd op het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en andere verdragen en instrumenten van de Raad van Europa die over verschillende aspecten van de bescherming van mensenrechten gaan. Alle lidstaten van de Raad van Europa hebben de plicht de rechten en vrijheden uit de verdragen die zij hebben ondertekend te beschermen en ervoor te zorgen dat deze worden geëerbiedigd. Deze gids is ook gebaseerd op de uitlegging van deze rechten en vrijheden door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en andere relevante juridische instrumenten van de Raad van Europa, die eveneens voortdurend aan verandering onderhevig is.

3. In de gids worden geen nieuwe mensenrechten en fundamentele vrijheden geformuleerd. Uitgegaan wordt van de bestaande normen en handhavingssystemen op het gebied van de mensenrechten.¹

Toegang en non-discriminatie

1. Toegang tot internet is belangrijk om uw rechten en vrijheden uit te oefenen en deel te nemen aan het democratische proces. U mag dan ook niet tegen uw wil van internet worden afgesloten, tenzij de rechter daartoe besluit. In sommige gevallen kan uw aansluiting als gevolg van contractuele regelingen worden opgeheven, maar dit mag alleen als uiterste middel worden ingezet.

2. De toegang moet betaalbaar en niet-discriminerend zijn. U moet een zo volledig mogelijke toegang tot de inhoud op internet, applicaties en diensten hebben via de door u gewenste apparaten.

3. U mag van de overheid verwachten dat zij zich naar behoren inspant en ook specifieke maatregelen neemt om de toegang tot internet te vergemakkelijken wanneer u in een landelijke of afgelegen regio woont, een laag inkomen en/of speciale behoeften of een handicap hebt.

4. Bij uw contacten met de overheid, internetproviders en aanbieders van onlinediensten en -inhoud of met andere gebruikers of groepen gebruikers, mag u niet gediscrimineerd worden op grond van bijvoorbeeld geslacht, ras, huidskleur, taal, religie of overtuiging, politieke of andere mening, nationale of maatschappelijke afkomst, het behoren tot een nationale minderheid, of op grond van vermogen, geboorte of een andere status, met inbegrip van etniciteit, leeftijd of seksuele oriëntatie.

¹ Deze gids is onderdeel van een aanbeveling die door het Comité van Ministers van de 47 lidstaten van de Raad van Europa is aangenomen. In de toelichting bij de aanbeveling kunt u hierover meer informatie vinden.

Vrijheid van meningsuiting en informatie

U hebt het recht alle gewenste informatie en ideeën op te zoeken, te ontvangen en te communiceren, zonder inmenging en niet gehinderd door landsgrenzen. Dit betekent:

1. dat u de vrijheid hebt uzelf op internet uit te spreken en toegang te krijgen tot informatie en de meningen en uitlatingen van anderen. Hieronder vallen politieke uitingen, visies op religie, opvattingen en uitspraken die op instemming kunnen rekenen of als niet-beledigend worden gezien, maar ook wanneer die anderen kunnen beledigen, choqueren of verontrusten. U moet terdege rekening houden met de reputatie of rechten van andere mensen, waaronder hun recht op privacy;
2. dat er beperkingen kunnen worden gesteld aan uitlatingen die aanzetten tot discriminatie, haat of geweld. Deze beperkingen moeten rechtmatig en precies op maat gesneden zijn en onder rechterlijk toezicht worden opgelegd;
3. dat het u vrij staat inhoud te creëren, opnieuw te hergebruiken en te verspreiden, mits u het recht op bescherming van de intellectuele eigendom, waaronder copyright, respecteert;
4. dat de overheid de plicht heeft uw vrijheid van meningsuiting en vrijheid van informatie te beschermen. Deze vrijheid mag niet willekeurig ingeperkt worden of zonder een legitiem doel in overeenstemming met het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens, zoals bescherming van de nationale veiligheid of openbare orde, volksgezondheid of de openbare zeden. Ook moeten beperkingen in overeenstemming zijn met de wetgeving op het gebied van de mensenrechten. U moet op de hoogte worden gesteld van beperkingen waarbij tegelijkertijd verteld moet worden hoe u advies kunt inwinnen en verhaal kunt halen. De beperkingen mogen niet uitgebreider zijn of langer duren dan strikt noodzakelijk om het legitieme doel te bereiken;
5. dat uw internetprovider en aanbieder van onlinediensten en -inhoud verplicht zijn uw mensenrechten te respecteren en voor procedures te zorgen om op uw klachten in te gaan. U moet zich er echter wel van bewust zijn dat aanbieders van onlinediensten, zoals sociale media, op grond van hun beleid beperkingen kunnen stellen aan bepaalde inhoud of gedragingen. U moet worden geïnformeerd over deze beperkingen zodat u een bewuste keuze kunt maken of u al dan niet van de dienst gebruik wilt maken. Aanbieders van onlinediensten moeten u specifiek vertellen wat zij als onrechtmatige of ongepaste inhoud en gedragingen beschouwen wanneer u de dienst gebruikt en hoe zij daarmee omgaan;
6. dat u ervoor kunt kiezen uw identiteit op internet niet bekend te maken en bijvoorbeeld een pseudoniem te gebruiken. U moet er wel rekening mee houden dat de nationale autoriteiten maatregelen kunnen nemen waardoor uw identiteit bekend wordt.

Vergadering, vereniging en deelname

U hebt het recht op vreedzame wijze te vergaderen en u te verenigen met anderen door middel van internet. In de praktijk betekent dit:

1. dat u de vrijheid hebt elke website, applicatie of andere dienst te kiezen voor het oprichten of mobiliseren van maatschappelijke groepen en verenigingen, daar lid van te worden of u erbij aan te sluiten. Daarbij maakt het niet uit of deze formeel door de overheid worden erkend. U moet internet kunnen gebruiken om uw recht uit te oefenen om een vakbond op te richten en er lid van te worden;
2. dat u het recht hebt vreedzaam online te protesteren. U moet zich echter wel realiseren dat indien uw online-protest leidt tot blokkades, uitval van diensten en/of schade aan de eigendommen van anderen, dit voor u juridische gevolgen kan hebben;
3. dat u de vrijheid hebt online middelen te gebruiken om deel te nemen aan lokale, nationale en wereldwijde debatten over overheidsbeleid, wetgevingsinitiatieven en democratische controle door burgers bij besluitvormingsprocessen, waaronder het recht petitie te tekenen en deel te nemen aan het formuleren van beleid over hoe internet wordt beheerd.

Privacy en gegevensbescherming

U hebt recht op een privé- en gezinsleven op internet. Dat houdt ook in dat uw persoonsgegevens beschermd worden en de vertrouwelijkheid van uw correspondentie en communicatie wordt gerespecteerd. Dit betekent:

1. dat u zich ervan bewust moet zijn dat uw persoonsgegevens wanneer u gebruikmaakt van internet worden verwerkt. Dit gebeurt bijvoorbeeld wanneer u gebruikmaakt van browsers, e-mail, instant-messaging, internettelefonie, sociale media en zoekmachines of dataopslag in de cloud;
2. dat overheden en particuliere bedrijven gebonden zijn aan specifieke regels en procedures wanneer ze uw persoonsgegevens verwerken;
3. dat uw persoonsgegevens alleen verwerkt mogen worden wanneer dat wettelijk toegestaan is of wanneer u daar toestemming voor hebt gegeven. U moet te horen krijgen welke persoonsgegevens verwerkt en/of aan derden doorgegeven worden, wie dat doet, wanneer, en met welk doel. Over het algemeen moet u controle kunnen uitoefenen over uw eigen persoonsgegevens (controleren of deze kloppen, verzoeken om correctie of verwijdering of melden dat persoonsgegevens niet langer dan nodig mogen worden bewaard);
4. dat er op u geen algemene bewakings- of interceptiemaatregelen mogen worden toegepast. De wet staat slechts in uitzonderlijke omstandigheden toe dat de vertrouwelijkheid van uw persoonsgegevens mag worden geschonden, bijvoorbeeld bij een strafrechtelijk onderzoek. U moet kunnen beschikken over toegankelijke, heldere en juiste informatie over welke wetten of beleidsmaatregelen van toepassing zijn en wat uw rechten zijn in dit verband;
5. dat uw privacy ook op uw werkplek moet worden gerespecteerd. Hieronder vallen ook uw persoonlijke correspondentie en communicatie op internet. Uw werkgever moet u op de hoogte stellen wanneer er toezicht en/of monitoring plaatsvindt;
6. dat u de hulp kunt invoeren van de nationale autoriteiten voor gegevensbescherming (in de meeste Europese landen zijn deze ingesteld) om ervoor te zorgen dat de wetten en beginselen over gegevensbescherming worden nageleefd.

Onderwijs en geletterdheid

U hebt recht op onderwijs, met inbegrip van toegang tot kennis. Dit betekent:

1. dat u online-toegang moet hebben tot onderwijs en tot culturele, wetenschappelijke, academische en andere inhoud in de officiële talen. Aan deze toegang kunnen voorwaarden worden verbonden zodat de houders van rechten beloond worden voor hun werk. U moet ook vrij toegang hebben tot door de overheid gefinancierd onderzoek en culturele werken in het publieke domein op internet, waar deze voorhanden zijn;
2. dat u in het kader van internet- en mediavaardigheden toegang moet hebben tot digitaal onderwijs en digitale kennis om gebruik te maken van uw rechten en vrijheden op internet. Hieronder vallen de vaardigheden om allerlei internettools te kunnen gebruiken, zodat u kunt beoordelen of de inhoud, applicaties en diensten die u gebruikt of wilt gebruiken accuraat en betrouwbaar zijn.

Kinderen en jongeren

Als kind of jongere heb je alle rechten en vrijheden die in deze gids staan vermeld. Vanwege je jeugdige leeftijd heb je ook recht op bijzondere bescherming en adviezen bij het gebruiken van internet. Dit betekent:

1. dat je het recht hebt in alle vrijheid je mening te geven en aan de maatschappij deel te nemen, dat er naar je geluisterd wordt en dat je mee mag praten over beslissingen die op je leven van invloed zijn. Er moet echt rekening worden gehouden met je mening, afhankelijk van je leeftijd en ontwikkeling en zonder discriminatie;

2. dat je mag verwachten informatie te krijgen in een taal die past bij je leeftijd en dat leerkrachten, opvoeders en ouders of voogden je leren hoe je veilig met internet moet omgaan en je privacy kunt beschermen;
3. dat je je ervan bewust moet zijn dat inhoud die je op internet plaatst of informatie die over jou gaat en die andere internetgebruikers op internet zetten over de hele wereld gezien kan worden. Dit kan vervelende gevolgen hebben voor je waardigheid, veiligheid en privacy of jou of je rechten schaden, niet alleen nu maar ook later in je leven. Deze inhoud moet op jouw verzoek verwijderd of gewist worden binnen een redelijk korte termijn;
4. dat je mag verwachten duidelijke voorlichting te krijgen over online-inhoud en gedragingen die verboden zijn (bijvoorbeeld iemand online pesten) en over de mogelijkheid inhoud te rapporteren waarvan je vermoedt dat deze verboden is. Deze voorlichting moet passen bij je leeftijd en omstandigheden en je moet advies en ondersteuning krijgen waarbij echt rekening gehouden wordt met je recht op vertrouwelijkheid en anonimiteit;
5. dat je vooral beschermd moet worden tegen aantasting van je fysieke, geestelijke en morele welzijn, en met name tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik op internet en andere vormen van cybercriminaliteit. Je hebt met name recht op voorlichting om jezelf tegen deze bedreigingen te beschermen.

Daadwerkelijke rechtsmiddelen

1. U hebt recht op een doeltreffend rechtsmiddel wanneer uw mensenrechten en fundamentele vrijheden worden beperkt of geschonden. Hiervoor hoeft u niet meteen juridische stappen te ondernemen. De mogelijkheden om verhaal te halen moeten beschikbaar, bekend, toegankelijk en betaalbaar zijn en tot een passende schadevergoeding kunnen leiden. U kunt zich hiervoor rechtstreeks wenden tot de internetproviders, overheid en/of nationale mensenrechteninstellingen. Onder een doeltreffend rechtsmiddel verstaan we, afhankelijk van de overtreding, onderzoek, uitleg, antwoord, correctie, excuus, herstel, heraansluiting en compensatie. In de praktijk betekent dit:
 - 1.1. dat uw internetprovider, aanbieders van toegang tot onlinediensten en -inhoud of andere betrokken bedrijven en autoriteiten u moeten informeren over uw rechten, vrijheden, mogelijke rechtsmiddelen en hoe u daar gebruik van kunt maken. U moet gemakkelijk toegang hebben tot informatie over hoe u schendingen van uw rechten kunt melden, hoe u een klacht kunt indienen en compensatie kunt vragen;
 - 1.2. dat aanvullende informatie en richtlijnen beschikbaar moeten worden gesteld door overheden, nationale mensenrechteninstellingen (zoals de ombudsman), autoriteiten voor de bescherming van gegevens, informatiebureaus voor burgers, organisaties voor mensenrechten of digitale rechten of consumentenorganisaties;
 - 1.3. dat de nationale autoriteiten de plicht hebben u te beschermen tegen criminele activiteiten of misdrijven via internet, met name wederrechtelijke toegang, verstoring, vervalsing of andere frauduleuze manipulatie van uw digitale identiteit, computer en de gegevens daarin. De handhavingsautoriteiten hebben de plicht een onderzoek in te stellen en passende maatregelen te nemen, waaronder het opleggen van sancties, wanneer u een klacht indient wegens schade aan of manipulatie van uw persoonlijke identiteit en online-eigendommen.
2. Bij het vaststellen van uw rechten en plichten en het onderzoeken van strafbare feiten waarvan u met betrekking tot internet wordt verdacht:
 - 2.1. hebt u recht op een eerlijk proces binnen een redelijke termijn voor een onafhankelijke en onpartijdige rechter;
 - 2.2. hebt u het recht zich als individu tot het Europees Hof voor de Rechten van de Mens te wenden wanneer er in eigen land geen rechtsmiddelen meer openstaan.